

244

FEKETE VŐLEGÉNYEK 400 forintért

FÉRFI LÉLEK – NŐI LÉLEK 280-ért

KÖNYVEK, ZUGPIACON

Vége a riportnak. Indulóban még megkérdezem Erzsi nénit a nem éppen tanyai bútornak számító könyvespolc rakományáról:

— Ezeket egyedül veszi, olvassa?

— Eger nincs, macskának meg nem kell a könyv — nevet megszokott magányán. — Most vettem épp egy nagyon hitelös történeti könyvet: Fekete vőlegények. Olvasta? Négy-száz forintot postáztam érte! — Megrökönyödésem láttán folytatja: — Gulácsy Irén *Fekete vőlegények*. A mohácsi vész is benne van. Ezekkel az életes írásokkal Kruppa úr lát el. Mennyi szép, régi könyv!

Régi könyv? Kruppa úr?? Egyre érdekesebb. Hát még amikor Budapesttől 110 kilométerre, Erzsi néni szekrényéből előkerül Kruppa Géza könyvlistája! Lássuk csak: Rákosi Viktor: *Korhadat fakesztek* 94 forint, Harsányi Zsolt

Ember küzdj 360,—, Mécs László összes költeményei 420,—, Kosáryné Réz Lola *Asszonybeszéd* 240,—, Somogyvári Gyula *Ne sárgulj fűzfa* 240,—, Cronin *Réztábla a kapu alatt* 340,—, Sienkiewicz *Quo vadis* 280,—, Balázs *Ember, jellem, írás* 680,—, Maupassant *Bel Ami* 94,— (Ezt én az Olcsó könyvtár-sorozatban vettem meg 6 forintért), May Károly *Szkipetárok földjén* 140,—, Zilahy Lajos *Valamit visz a víz* 120,—, Margaret Mitchell *Elfújta a szél* 680,—, dr. Völgyesi *Férfi lélek – női lélek I–II*. sok képpel 280,—... és így tovább, háromszáznyi címen át.

— *Jobbak ezek a könyvek, mint a boltiak?*

— Sokkal. Akiknél én valaha is szolgáltam, mind ezt olvasták. — Erzsi néninek ez maradt a példa: őket elérni!

— *Hogy lehet ilyen listát szerezni?*

— Az Új Emberben hirdeti magát Kruppa úr vagy három éve. Írni kell neki, fog örülni! Aztán küldi a könyvet meg a csekket. — Megnézem a sárga OTP-utalványt — 218—98 330, az 514—15 070 számla javára —, és rögtön a jelmondat jut eszembe: „Az OTP betét titkos”. Így már nem biztos, hogy Kruppa úr örülne az újságírónak. Átballagok hát a listáért K. Vencel éjjeliórhöz. — Egy hétig is eltart nekem egy jegyzék másolása.

— *Megfizetem. Mennyiért szokta adni?*

— Pénzért? Hagyjon ki az újságból és válasszon — mondja, aztán odabiceg az ablakhoz és elem terít négy szálkás betűkkel írt listát.

— *Miért szereti ezeket a könyveket?*

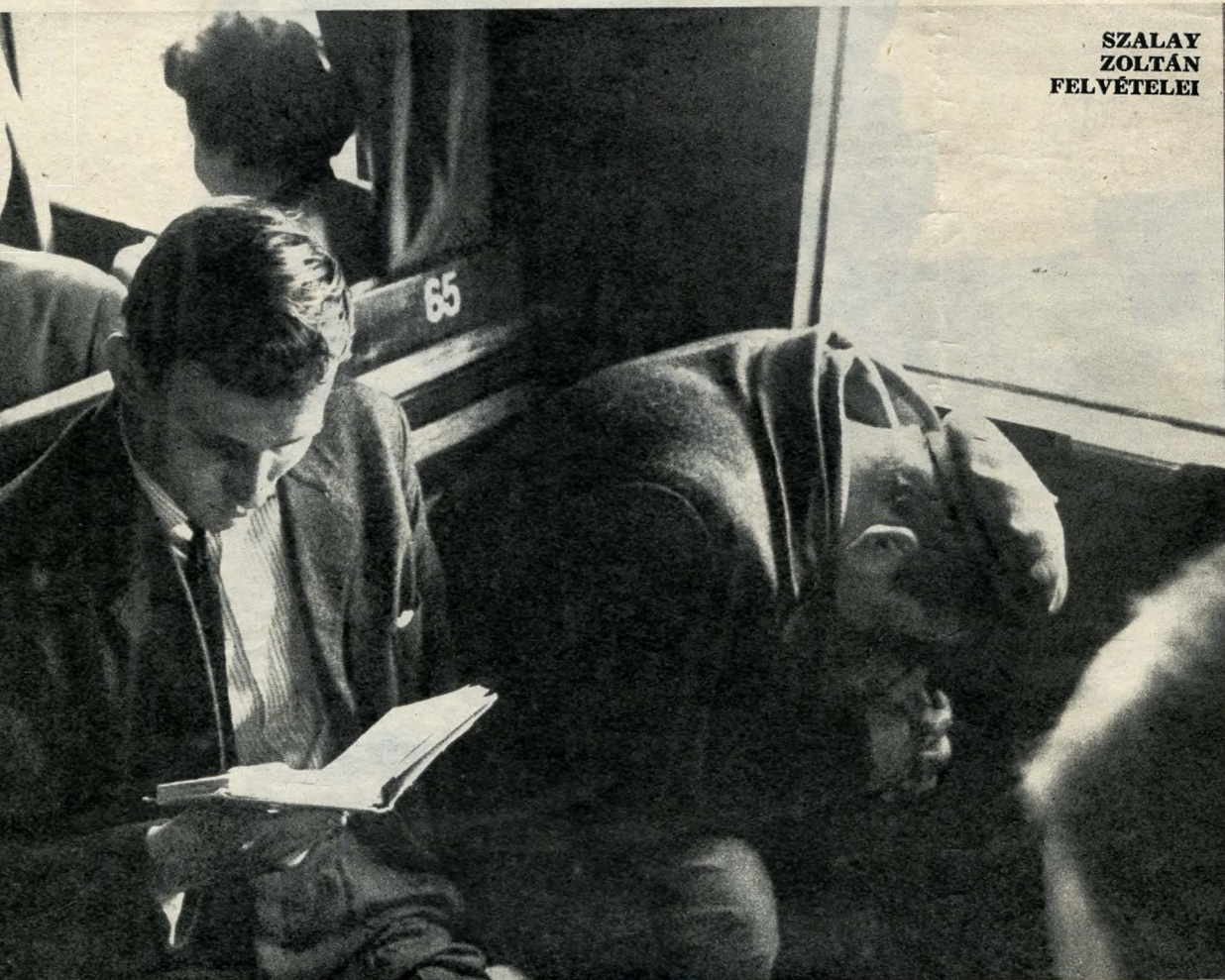
— Tiszták! Ebben a férfi meg a nő finomabban vannak egymással, aki félrelép, kitöri a lábát. Ki tisztel meg engem itt a tanyán azaz, hogy könyvet ajánl?

Szemét, ocsú, búza

Falus Róbert
egyetemi
docenstől,
a Népszabadság
Könyvszemléjének
szerzőjétől kértem,
segítsen megállapítani,
mit érnek
ezek a könyvek?

— Rákosi Viktortól két könyv szerepel, ezek megporosodott, elavult művek, meg sem közelítik az akkori magyar próza javát. Harsányi Zsolt könyveiben találtam jó mulatságot

is kamasz koromban. Sajnos rengeteg olyan vizenyős életrajz-regény jelenik meg, amely jottányival sem szocialistább, történelmibb, vagy realisabb az ő műveinél. Sokféle kulturális hagyatékunkban egyaránt van szemét, ócsú, buza, ő inkább az ócsúhoz tartozik, mert hol rejtetten, hol nyíltan megszólaltatja az úri főlényt, a „Nyugat védőbástyája vagyunk”, vagy a „két veszedelem közt élünk” gondolatot. Gulácsy *Fekete völegények*: kedvelik, akik szeretnék magukat Árpád vezér dédunokáinak tartani. Ezért a 400 forintért mennyi remek könyvet lehetne kapni!

— Művészileg mindig is jelentéktelen írókra, úgy gondolom, ne vesztegessünk sok szót, például a hölgyekre: Szentmihályiné, Kosáryné Réz Lola, Erdős Renée, Beniczkiné Bajza Lenke, Szederkényi Anna könyveire. Jelentéktelennek mondom Zsigray Júlianna, Török Rezső, Szili Leontin könyveit, részint azért, mert az itt felsoroltnál jobb műveket is írtak. A régi ízlésű, nosztalgiával megvert, a mai valóságtól menekülő, illúziókban élő, ócska falvédőkért rajongó réteg forgatja ezeket az írásokat. Ízlésficammal számolnunk kell, és nem szabad passzívan, bután eltűnnünk. Nem azért nem adjuk ki ezeket, mert hű de veszélyesek, hanem mert jobb volna értelme-sebb dologra fordítanunk a pénzt.

— Bármennyire is vallásos valaki, 420 forintot egy Mécs László kötetért, versekért kiadni egy kicsit sok. Talán a fehér reverendás pap emléke, vagy néhány vers értéke játszik szerepet ebben, bár ezek a versek különféle antológiában is megtalálhatók. És ha már a vallásosságról beszélünk, vannak itt szép számban Nyíró József könyvek. Nyíró annak idején az erdélyi magyar irodalomnak egyik csodálatos stílusú képviselője volt. Munkásságából egyáltalán nem következett, hogy fasisztává legyen. Nehéz megbocsátani neki élete utolsó szakaszát. Amikor majd ez bekövetkezik, kiderül, nem olyan nagy író, mint emlékeinkben érezzük, de nem is olyan jelentéktelen, hogy kidobjuk több, ezen a listán szereplő szemét szerzőjével együtt. Itt van Márai, minden bizonnyal fogunk tőle ki-

adni, Zilahy Lajos is más fényben áll előttünk, mint a nehéz időszakban, amikor a kapcsolatot jobbára ő nehezítette meg.

— Nagy tételben szerepel itt Herczegh Ferenc. Ma már őt is árnyaltabban ítéljük meg. Szigorú, ha kell kíméletlen kritikával kell illetni nemzetieskedő hazugságait, a Gyurkovics lányok buta giccset, de nem mondhatjuk azt egyszerűen, hogy rossz író. Herczegh Ferenc tehetséges: hibái, tévedései ezért veszélyesebbek. Perlaki A ma élet művészete... Kíváncsi lennék, akad-e aki ezt azért olvassa, mert neki még mindig ideálja, mégpedig édes, hiszen tiltott, elérhetetlen ideálja a hajdani életművészkedés?

— Vannak itt elbűjtatva, vagy nem tudatosan elbűjtatva, fasiszta könyvek is, például Somogyvári Gyulától. Mindent összevetve, itt a mételey, a giccs, a félirodalom és a nívós irodalom furcsa keverékével találkoztunk. A zugkereskedő ügyes trükkje, hogy szerepeltet olyan írókat, könyveket is, mint például Sienkiewicz *Quo vadisa* 280 forintért, amit mi is kiadtunk, vagy Sik Sándor, akinek a felszabadulás után öt kötete jelent meg.

Arra építeni, ami van

— Szerepel ezen a listán Swinnerton *Az élet komédiája* című könyve. Ez volt az első nagy regény, amit 14 évesen elolvastam és jól emlékszem, izgalom fogott el tőle. Anyám döbentett rá, hogy vigyázzak, mert az első élmény, mint a szerelem, mindig valami glóriát kap, ha jönnek is mások utána, a hasonlíthatatlanság érzése megmarad. Ha ma, negyven esztendő után beleolvasnék ebbe a könyvbe, biztos nem tudnék jeges józansággal ítélni fölötte, mert eszembe jutna anyám, a gyerekkorom. A mai olvasói élményre rájátszik ez a rejtettség.

— „Tiszták”, mondta e könyvek erkölcsiségéről egy parasztember...

— Érdemes megfigyelni, hogy a bűjtatottan terjesztett könyvek címében hány nő szerepel: *Egy asszony bolondja*, *Lórántffy Zsu-*

zsanna, *Asszony az országúton*. A feleség is ember, *Erzsébet magyar királynő*, *Királyné lovagja*, *Éva*... A régi szex-értelmezés, a füledt bujaság, a lépcsőházi, a mellékutcai szerelem, a gépirónó és vezérigazgató rózsaszín flörtje még hat az emberekre.

— *Talán akad, aki azért fizet százasokat egy könyvért, mert az ellenséges, mert a szerzője „kiátkozott”. Ez politikai gesztus. De nem hiszem, hogy például az általam megismert tanyasiakat ilyesféle meggondolás vezérelné.*

— Tudomásul kell vennünk, hogy Magyarországon is lappang még nemzeti, faji előítélet. A fiatalokat védjük, ha próbáljuk őket távol tartani attól, ami az idősebb korosztály életében jó néhány tragédiát okozott. Bűn ezeket a könyveket terjeszteni.

— Nem szeretnék egyedi példákat túlértékelni, de arról, hogy tanyák közt került elő ez a lista, eszembe jutott: vajon mennyire szivárogna át a városi kispolgárság kulturális javai a mai parasztságba? A húsfogyasztás, tejfogyasztás, ruházkodás, szórakozás tekintetében a parasztság mostanában érte el a városi kispolgárság negyven év előtti színvonalát. És a kultúrában? De ez már külön téma.

— Vigyázzunk azért a sommás ítélezéssel, mert ha valaki mondjuk Harsányi Zsolt, Rákosi Viktor, pláne Gulácsy Irén könyveire több száz forintot áldoz, ezt a pénzt biztos, hogy nem pálinkára költi. Van tehát bennem valami feloldhatatlan megrendültség, tisztelet az iránt a tanyasi öregember iránt — nem a hajdani nagyságosasszony iránt! — aki titkon hozzájutott, aki falja a betűket. Választásában közrejátszhat az is, hogy könyvkidadásunk talán nem kínál elég olvasmányos, romantikus, esetleg andalító, pláne szórakoztató regényt, hogy e régi ízlésű, avult műveltségű vagy éppen csak tájékozatlan embereket elvonná e rejtetten mérgező olvasmányoktól. A tiltás mit sem ér, könyvekkel való konkurrenciára van szükség! Felmerül a gondolat: nem túlságosan az értelmiségre figyel-e a magyar könyvkiadás, szeme előtt tartja-e eléggé, hogy úgy formáljuk az emberek ízlését — nem 20 ezer értelmiségi, hanem 8 milliós tömeg ízlését —, hogy ne szakadjunk el tőle. Arra a kultúrára építjük az újat, ami már megvan. De építjük és ne a túlhaladottat konzerváljuk!

Falvédőtől Picassóig?

Sík Csaba,
a Magvető Könyvkiadó
irodalmi vezetője
mondja:

— Vegyes ez a lista, tele meglepő ellentétekkel, silány ponyvák között található olyan jó írók is, mint Makkai, Márai, J. Konrad és több olyan mű, amely politikai nézetekhez kötődik, például a Horthyékat igazoló Zselélek — *Fekete István könyve* —, Gyula diák művei, Herczegh Ferenc néhány írása. Nyilván, hogy egyetlen, vagy akár több zugárus nem számottevő igényt elégít ki, noha kár lenne tagadni, hogy léteznek tízezrek, akikhez a könyvkiadásunk nem tudott eljutni, többek között ezért indítottuk a Rakéta regényújságot, azoknak, akik könyvesboltba még nem tették be a lábukat.

— *Anélkül, hogy túlértékelnénk egy jelentéktelen esetet, felvetődhet: könyvkiadásunk nem túl súlyos, nem túl komoly-e?*

— A listában egyetlen komoly dolog az ár. A könyvkiadás nálunk nem üzleti vállalkozás, tehát nem irodalmi, hanem kereskedelmi termék kiadása borsos áron sem indokolt. Különben sem hiszem, hogy a konyhai falvé-

dőtől el lehet jutni Picassóig, ezektől a könyvektől az irodalomig. Van egy izlésszint, ami alá bűn eszketek. vannak rétegek, amelyek effajta igényét nem elégíthetjük ki. Kruppa úr ötletét viszont használhatnánk: az Állami Könyvterjesztő is házhoz mehetne a könyvekkel.

Egyezés a kivonási listával

Gál Györgyné,
a Szabó Ervin könyvtár
csoportvezetője
az 1934-es
sikerlistával fogad.

Abban az évben a tíz legtöbbször kölcsönzött könyv között az első Gulácsy Irén Fekete völegények, utána következik Herczegh Ferenc Pogányok és a negyedik is Gulácsy-könyv, a Pax vobis.

— Régen, az ötvenes évek elején, kiadott kivonási listával majdnem megegyezik ez a jegyzék. Értékelni, bírálni a műveket alig tudnám, a szerzők túlnyomó többségéről az egyetemen se hallottunk. Az viszont nyilvánvaló, hogy a kétes értékű művek iránti igény többé-kevésbé megújulna, ha kölcsönöznénk ezeket a könyveket.

— *Lenne rá igény, hiányolják ezeket az olvasók?*

— Olvasóink egyharmada nyugdíjas, több, mint egyharmada fiatal, legkevesebbet az aktív korosztályok tagjai járnak könyvtárba. A fiatalok és a középnemzedék nem ismeri ezeket a könyveket, a gyakorlottabb olvasó tudja: hiába kéri, keresi, néhány öreg mégis érdeklődik. A hihetetlen árakhoz képest meglepően sok könyv található meg ezek közül fiók-könyvtárainkban. Például Aldridge Tengeri sas, a Quo vadis, a Bel Ami — Szép fiú, Aszlányi néhány könyve, Kellermann Alagút, Amicis Szív, Lagerlöf, néhány kötet Gulácsy, Hartog, Hans Fallada, Babay József, May Károly, Zsigray több kötet, Papini Krisztus élete. Kollégáim emlékezete szerint egy időben többen keresték Balázs Emberi jellemírás című könyvét, Csermely Gyula műveit.

Mert nem kapható?

Domokos János,
az Európa Kiadó
igazgatója
így kezdi:

— Egyetlen közös jellemzőjük van a listán szereplő könyveknek: nem kaphatók. Van, ami megjelent a felszabadulás óta többször is, van, ami reméljük, soha többé nem fog Magyarországon megjelenni. Kínálójuk úgyesen használja ki azt az előnyt, pszichózist, ami csupán azért tesz értékesé valamit, mert nem kapható, netán tiltott. Tagadhatatlanul ügyes üzérrel van szó. kínálatának 20—30 százaléka antikváriumokban, könyvtárakban megtalálható: Maupassant 94 forintért ajánlott Bel Amija 8—10 kiadást ért meg eddig, Szép fiú címen, és „szabott” könyvkereskedelmi ára 36 forint. Vannak aztán tiltott művek, és olyan szemléletű írók, írások, amelyek távol állnak tőlünk, és egyszerűen csak fércművek, netán olyanok, amelyek kiadhatók lennének, de vitatható színvonaluk miatt

mégsem tekinthetők valamiféle adósságnak. — *Egyetlen olyan művet sem talált, hogy „na, erről elfeledkeztünk!”?*

— Nem, de ezen lehet vitatkozni, hisz például a baráti országokban megjelentek Cronin vagy Margaret Mitchell könyvei, nálunk pedig nem. Megenlíthetem, hogy például Kellermant újra olvastuk, de könnyűnek találtuk. Lewellyn bányász témájú regényének — Hová lettél drága völgyünk? — többször nekifutottunk, de visszaretentünk túlírt naturalizmusától, e fölött már eljárt az idő. Évente az Európa 220 könyvet ad ki, amiből 70 újra-, vagy utánnomás. Nagyon sűrű szemű rostát kell hát használni annak eldöntésekor, mi az, amit újra ki kell adni az egyszer már megjelent több tízezer könyvből. Abban a helyzetben vagyunk, hogy vitathatatlan értékű művekkel sem tudjuk az olvasót kielégíteni: Thomas Mann, Balzac, Tolsztoj, Gorkij, Burns, Jeszenin stb., stb. szinte bármikor kiadható. A jelenkori irodalom körét kevésbé szűkíti kialakult ítélet. A régebbi műveknél az idő már elvégezte a választást, ezen a listán pedig elsősorban rossz, vagy éppen közömbös művek szerepelnek, eszerint alakul a sorsuk is.

— *Tehát állandó a veszélye annak, hogy idejélt múlt művekkel üzletelnek?*

— Amíg a régebbi nemzedék tudatában élnek a félirodalmat jelentő bestsellerek, addig ez a veszély is fennáll. Tüllupe témánkon, a régi könyveken, általánosítható úgyis a kérdés, hogy az általunk korábban kiadott könyvekből mennyit tudunk állandóan piacon tartani? Tavaly Magyarországon 7300 könyv jelent meg, vagyis, egyetlen évtized alatt mondjuk 70 ezer könyv. Már ennyi művet is képzelenség állandóan a piacon tartani. A nálunk hárszorta vagy ötszörte nagyobb angol könyvkiadás azzal dicsekszik, hogy egyszerre a zsebsorozatok 30 ezer kötetét tartja piacon.

— *Gondolom, gazdasági indokok is a fércművek ellen szólnak.*

— Igen, mert a könyvkiadás ráfizetéses. Öt éve még 13—15 millió forint volt kiadónk nyeresége, még három évvel ezelőtt sem volt ráfizetésünk, ma viszont könyveink kö-

zött egyedül a kalandregény a biztos, gazdaságos, a könyvek többsége viszont ráfizetéses. Ha mi tisztes haszonnal újra kiadnánk a Quo vadist, nem sokkal maradnánk el a listán szereplő 280 forintos ártól.

Téves kapcsolat

Mondják, egy csöpp kátrány egy hordó mézet képes megrontani. Mégsem hiszem, hogy Kruppa Géza listácskája kulturális kérdés volna. Véletlenül elem került jegyzéke viszont jó alkalomnak tűnt arra, hogy a még sok magánkönyvtárban fellelhető művekről, itt-ott felbukkanó szerzőkről, kiadói politikákról, művészetpolitikai elveinkről szövjünk. Ezeket túl természetesen érdekelt volna az az ember is, aki minden bizonyjal jó haszonnal „csöpögteti” a „kátrányt”. Kicsoda Kruppa Géza? Milyen foglalkozásúak, korúak a vásárlói? Saját maga is szereti-e ezeket a könyveket, ezeken nevelődött, vagy csak az üzlet hajtja?

Becsengettem hozzá, de éppen nem volt otthon. Feleségével megegyeztem, másnap tíz órakor újból jelentkezem. Már vártak. Az előszobában falként sorakozott fel előttem a család.

— Sajnos, nincs itthon a férjem. Nyugdíjas szőlész, ebben utazik most is. Volt egy találománya, de kismiszték belőle, ha erről akar-ná írni...

— *És a könyvek?*

— Csak a családi könyvtárat árulta. Kicsi a nyugdíj. Tudja, nagyon szerény ember, nem kíván ő szerepelni.

Néhány nap múlva még egyszer szerencsét próbálok. Tárcsázom a feleségétől kapott számot. Bemutatkozom. Riadt hang válaszol — Téves kapcsolat! — Úgy érzem ő az, utána kapok: — *Milyen számmal beszélék?* — Egy-gyel többet mond a sajátjánál, annál, amit hívtam. Leteszem a hallgatót és most már ezt az új számot tárcsázom. Egy zöldségbolt jelentkezik, megerősítik, nem velük beszéltem az imént.

Kruppa Géza tényleg szerény. Ő tudja, miért.

PÜNKÖSTI ÁRPÁD